

Οι περιηγητές δεν έγραψαν για τρύγο

Αν και ανέφεραν για το κρασί, αγνόησαν τη διαδικασία παραγωγής του

Της **Ιόλης Βιγγοπούλου**

Ιστορικού του Ε. Ι. Ε.

ΑΠΟ ΚΑΙΡΟ αναζητούμε, στη λειτουργία της ταξιδιωτικής φιλολογογίας, την πληροφορική της εκμετάλλευση, αλλά και τη δημιουργία μιας κάποιας νοοτροπίας. Η ανακάλυψη-αποκάλυψη της Ελλάδας μέσα από τα περιηγητικά κείμενα αποτελεί πια κοινό τόπο. Δεν πρέπει φυσικά να παραβλέψουμε ότι τις περισσότερες φορές στα κείμενα αυτά παρατηρούμε ότι οι μαρτυρίες επαναλαμβάνονται αυτούσιες. Για τους ταξιδιώτες-συγγραφείς υπερίσχυε στην σύνταξη του χρονικού τους η ανάγκη να προσαρμοστούν σε εκδοτικούς ανταγωνισμούς και συρμούς. Αναζητώντας την πληροφορία από αυτοψία ή αντιγραφή από λόγια ή εμπειρική προγενέστερη καταγραφή, τα περιηγητικά έργα αποκαλύπτουν μια σπειροειδή επαναληπτικότητα των δεδομένων, άλλοτε σαφέστατα αναγνωρίσιμη και άλλοτε όχι.

Το ενδιαφέρον των περιηγητών για τις αγροτικές εργασίες ή τις μεθόδους καλλιέργειας ή τις μεταποιήσεις δεν είναι αναμενόμενο. Οι λόγοι που προσείλκυαν τους Δυτικοευρωπαίους προς την Ανατολή κατά την περίοδο των ξένων κυριαρχών στον ελλαδικό χώρο, κυρίως για τους πρώτους αιώνες του ταξιδιωτικού ρεύματος, ήταν είτε προσκυνητικοί είτε πολιτικοί. Αργότερα, η επιθυμία για καλύτερη γνωριμία του μεγαλείου της αρχαιότητας –πρότυπο ζωής, μόρφωσης, «ήθους»– και η αναζήτηση των ιδανικών αυτών μέσα από τα ερείπια θα απομακρύνουν ολοκληρωτικά τα βλέμματα των ταξιδιωτών από τις αγροτικές δραστηριότητες των Ελλήνων, αιώνες τώρα επαναλαμβανόμενες όπως η αμπελοργία.

Ετσι, τον 16ο αιώνα το επικεντρωμένο στον μουσουλμανικό κόσμο ενδιαφέρον τους, η ανάγκη να γνωρίσουν τη διαφορετικότητα του, τους οδηγεί φυσικά στην αναζήτηση στοιχείων για να μετατρέψουν τον αρχικό φόβο και την περιέργεια σε κατεστημένη γνώση, τόσο για τη νέα θρησκεία που εισβάλλει στον ευρωπαϊκό χώρο όσο και για την πολιτική, στρατιωτική και οργάνωση καθώς και τα ήθη και τις πρακτικές των «απίστων». Με την παρασκευή του κρασιού δεν ασχολούνταν φυσικά οι Μουσουλμάνοι. Τον τρύγο και τις συνακόλουθες εργασίες αναλάμβαναν οι Έλληνες και οι Εβραίοι.

Σημαντικές πηγές

Δύο σημαντικά περιηγητικά έργα της εποχής αυτής, ένα δημοσιευμένο ήδη από τα μέσα του 16ου αιώνα και ένα σε χειρόγραφο μορφή έως τις αρχές του 20ού αιώνα –που ση-

Η παράλιος Βιθυνία και τα Πριγκηπόννησα υπήρξαν πάντοτε τα αγαπημένα θέρετρα των Ρωμίων και Αρμενίων της Κωνσταντινούπολης. Τα πλούσια αμπέλια, οι χαρές του τρύγου και της οινοποιίας στις περιοχές αυτές θα περιγραφούν μόλις στις αρχές του 19ου αι. στο ανακρεόντειο κλίμα που εγκαινιάζεται από τον Χριστόπουλο. Αντίθετα, οι περιηγητές των προηγούμενων χρόνων, αν και μας περιγράφουν με γλαφυρότητα τα ειδυλλιακά τοπία και μιλούν για την άκρατη οινοποιία και τα θέληγτρα των εξοχών, δεν θα μας παραδώσουν ποτέ μια περιγραφή τρύγου.

μαίνει ανέπαφο από διορθώσεις, λόγω γνώσεις ή παρεμβάσεις υποταγμένες στον εκδοτικό σεισμό της εποχής– τα ταξιδιωτικά χρονικά του Pierre Belon και του Hans Dernschwam αντίστοιχα, είναι τα μόνα στα οποία ανατρέχουμε για τις πιο εμπεριστατωμένες πληροφορίες σε θέματα αγροτικού βίου. Το πρώτο, προϊόν ταξιδιού του 1547-49 στην Κρήτη, τη Λήμνο, τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου και στη Μικρά Ασία, αποκαλύπτει το οξυδερκές παρατηρητικό βλέμμα του Γάλλου φυσιοδίφη Belon που αναζητούσε in situ γνώσεις για μια μεγαλόπνοη μετάφραση του έργου του Διοσκουρίδη. Στο δεύτερο ημερολόγιο, του ειδικού σε θέματα ορυχείων αλλά και γενικότερα σε οικονομικά και εμπορικά θέματα Βοημού Dernschwam, από το ταξίδι του (1553-1555) στην νότια Βαλκανική και τη Μικρά Ασία ως ακολούθου πρεσβείας στην Υψηλή Πύλη, αποτελεί αξιολογότερη πηγή με τις εμπεριστατωμένες παρατηρήσεις του για τις οικονομικές δραστηριότητες των πληθυσμών στα εδάφη της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Το κείμενο εμπλουτίζεται με σχέδια και σκαριφήματα γεωργικών εργαλείων. Οι καλλιέργειες, λοιπόν, και οι διαφοροποιήσεις των αμπελώνων λόγω συνθηκών, τα είδη και η παρασκευή κρασιού, οι τρόποι αποθήκευσης και η εμβέλεια κατανάλωσης και εξαγωγής τους ανασύρονται και από τα δύο αυτά κείμενα, χωρίς να περιγράφονται ποτέ εικόνες του τρύγου.

Κρασί... χωρίς τρύγο

Η είσοδος του 18ου αιώνα σηματοδεύεται από τα ταξίδια και το έργο του διάσημου στα χρόνια του για-

τρού και βοτανολόγου Pitton de Tournefort. Περιηγήθηκε τα 35 νησιά του Αρχιπελάγους και όλη τη Β. Μικρά Ασία, τον Πόντο, έφτασε έως την Τιφλίδα. Ακολουθώντας μια συγκεκριμένη μέθοδο περιγραφής των πολιτειών που συναντά, οι πληροφορίες του αφορούν την τοπιογραφία, την οικονομία, τη διοίκηση, την εθνολογική σύνθεση, τα ήθη και τις συνήθειες του καθημερινού βίου, αποδεικνύοντας ότι η αλήθεια της γνώσης προσεγγίζεται με την έρευνα, τη συστηματική μελέτη, την ταξινόμηση και τη γενίκευση. Πίσω από ένα διορατικό και οξυδερκές βλέμμα που δεν παραλείπει, επιφορτισμένο με αρχαιολογικές και φυσιογνωστικές έρευνες, να καταγράψει ανεκτίμητες πληροφορίες κυρίως για τον καθημερινό βίο των πληθυσμών που συνάντησε στο μακρύ ταξίδι του, αναρωτιόμαστε πώς μέσα από ένα τόσο πλούσιο και μεστό κείμενο απουσιάζει μια τόσο σημαντική αγροτική εργασία, απόλυτα συνδεδεμένη αιώνες τώρα με την ελληνική ύπαιθρο: ο τρύγος! Σχολίασε τον οίνο στα διάφορα νησιά που επισκέφτηκε, συνέκρινε τις ποιότητες, αναφέρθηκε στις μεταφορές, τις πωλήσεις και τις προτιμήσεις. Επισκέφτηκε από την άνοιξη ως το τέλος του θέρους του 1700 τα Κυκλαδονήσια αλλά παρ' όλα αυτά το βλέμμα του δεν στάθηκε και δεν κατέγραψε πουθενά σκηνές ή διαδικασίες τρύγου.

Αυτή λοιπόν η απουσία της περιγραφής του τρύγου από ένα τόσο δελεαστικό και υπεράφθονο για άλλα θέματα υλικό–πάνω από 5.000 υπολογίζονται οι τίτλοι έργων των περιηγητών για μια μακρά περίοδο που προαναφέραμε– μας οδηγεί σε κάποιες διαπιστώσεις. Το κρασί, απα-

ραίτητη προμήθεια ταξιδιού, καθημερινή ανάγκη στις διατροφικές συνήθειες ταξιδιωτών και αυτοχθόνων, σχολιάζεται, ενώ η ποιότητα του, οι εισαγωγές ή εξαγωγές του αναφέρονται πολλές φορές αναλυτικά.

Οι αγροτικές εργασίες των Ελλήνων καταμερισμένες εποχικώς δεν έτυχαν παρατήρησης, γιατί τα ενδιαφέροντα των περιηγητών ήταν επικεντρωμένα είτε στον ισλαμικό κόσμο είτε στο αρχαιοελληνικό παρελθόν του ευρύτερου ελληνικού χώρου. Τα μεταποιημένα όμως γεωργικά προϊόντα, όπως το κρασί ή οι σταφίδες, τα οποία ήταν άρρηκτα συνδεδεμένα με την καθημερινότητά τους και των οποίων η χρήση δεν υπέκειτο σε εποχικούς περιορισμούς, σχολιάστηκαν ικανοποιητικά.

Ο ταξιδιώτης-υποκείμενο έρχεται αντιμέτωπος με μιαν άλλη πραγματικότητα-αντικείμενο από αυτή που γνωρίζει. Η πρόσληψη αρχικά ευδιάκριτη, αλλά η καταγραφή όχι αυτονόητη. Είναι πιο εύκολο να ακούει κανείς παρά να βλέπει. Ετσι, η καταχώρηση πληροφοριών σχετικών με το κρασί ή τις σταφίδες ήταν θέματα που αντλούσαν εύκολα είτε από τις συζητήσεις είτε από προσωπικές τους συναλλαγές. Ο τρύγος όμως προϋποθέτει εξαρχής ειδικό ενδιαφέρον, περιέργεια, συστηματική και προγραμματισμένη αυτοψία, καταγραφή και κληροδοτούμενο κείμενο με απώτερο ηθελημένο ή αθέλητο σκοπό, όχι απλώς τον εντυπωσιασμό του αναγνωστικού κοινού, αλλά και τη βαθύτερη αποκάλυψη του προσωπικού του πολιτιστικού φορτίου.

«Επτά Ημέρες» Στο αφιέρωμα αυτό καθαροιστική ντήρξε η συμβολή του κ. Ηλία Αναγνωστάκη. Τον ευχαριστούμε.